

Alkohol & Samfund

Solgt ulovligt

En undersøgelse af danske butikkers håndhævelse af loven om forbud af salg af alkohol til mindreårige

Rapporten er udarbejdet december 2020 af:

Freja Jørgensen, projektleder
Lærke Kjærbye-Thygesen, studentermedhjælper

Uddrag, herunder figurer og kortere citater, er tilladt med kildeangivelse.

© Alkohol & Samfund, 2021

Alkohol & Samfund
Høffdingsvej 36
2500 Valby
Tlf.: 35 29 30 90

Rapporten findes kun i elektronisk form og er tilgængelig på

www.alkohologsamfund.dk.

En særlig tak til vores unge mystery shoppere og deres forældre for deres samarbejdsvilje og engagement.

Indholdsfortegnelse

Forord.....	3
Om undersøgelsen.....	4
Hovedresultater.....	4
Konklusion.....	4
Baggrund.....	5
Love og regler om salg af alkohol i detailhandlen.....	5
Bekendtgørelse af lov om forbud mod salg af tobak og alkohol til personer under 18 år.....	7
Sikkerhedsstyrelsens overvågning af ulovligt salg af alkohol.....	8
Metode.....	8
COVID-19 betydning for mystery shopping.....	9
Resultater.....	9
Besøgte kommuner og butikskæder.....	9
Analyse.....	10
Købsrate for mystery shoppere.....	10
Udvikling i købsraten.....	11
Køn og alder.....	13
Tendenser i 2020.....	14
Kiosker overtræder loven forsætlig.....	14
Mundbind.....	14
Forbehold for resultater.....	14
Opsummering af mystery shopping i fysiske butikker.....	14
Online mystery shopping.....	15
Instruks til online mystery shopping.....	15
Resultater.....	16
Opsummering for online mystery shopping.....	18
Perspektivering.....	19
Litteraturliste.....	21

Forord

Danske unge drikker ofte alkohol og meget på samme tid, og de drikker mere alkohol end unge i alle andre europæiske lande. Derfor undersøger Alkohol & Samfund, om de forebyggende indsatser, Folketinget har valgt, virker efter hensigten.

Verdenssundhedsorganisationen WHO anbefaler blandt andet, at lande gør brug af forskellige restriktioner for at mindske adgangen til alkohol. I Danmark skal en lov om forbud mod salg af tobak og alkohol til personer under 18 år derfor sikre, at børn under 16 år ikke køber alkohol med en alkoholprocent på mere end 1,2 %, og desuden at unge under 18 år ikke køber alkohol med en procent på mere end 16,5 %.

Det er meningen, at detailhandlen skal håndhæve loven ved at spørge til alder og kræve ID. Dog har Alkohol & Samfund siden 2017 påvist, at detailhandlen ikke følger loven. I fire år har Alkohol & Samfund gennemført mystery shopping, hvor unge konstant er lykkedes med at købe alkohol ulovligt.

I 2020 har mystery shoppere aflagt besøg i alt 110 danske supermarkeder, kiosker og tankstationer for at købe alkohol, de ikke var gamle nok til at købe. Der er besøgt færre butikker end forrige år, men online salg af alkohol er også blevet undersøgt.

Resultaterne er nedslående. Loven bliver slet ikke overholdt. I tre ud af fire forsøg lykkedes det børn og unge at købe alkohol ulovligt i butikkerne, og i syv ud af ni forsøg sker salget også ulovligt på nettet.

Kontrollerer myndighederne effektivt, om butikkerne følger loven? Svaret er nej.

Konsekvensen er, at lovgivningen i sin nuværende form *ikke* beskytter unge imod ulykker, død og fortrydelse i en ung alder. Lovgivningen beskytter heller ikke imod at udvikle alkoholafhængighed og alkoholskader, hvilket må være intentionen med loven.

Det har kun været muligt at præsentere resultaterne i denne rapport, fordi unge mystery shoppere har hjulpet os og gået på indkøb for at teste loven. Det vil vi takke både dem og deres forældre for at have tilladt.

Ida Fabricius Bruun

Direktør, Alkohol & Samfund

Om undersøgelsen

Hovedresultater

Undersøgelsen viser, at:

- 82 ud af 110 butikker Alkohol & Samfund besøgte i 2020 solgte alkohol ulovligt til mindreårige. Det svarer til, at 75 procent af butikkerne sælger alkohol ulovligt.
- Mystery shoppere bliver i høj grad solgt alkohol ulovligt, uanset om de tester 16-årsgrænsen eller 18-årsgrænsen for salg af alkohol.
- Tankstationer og kiosker sælger oftere ulovligt end supermarkeder - antallet af købsforsøg, der gennemføres, er dog højt i alle butikstyper.
- Onlinesalg af alkohol lykkes ulovligt i syv ud af ni købsforsøg.
- Online mystery shopping viser, at seks ud af ni forhandlere ikke angiver aldersgrænser på varen eller på hjemmesiden, på trods af det er lovpligtigt.

Tendenser fra 2017 til 2020:

- Alkohol & Samfund måtte indstille mystery shoppingen i foråret 2020 for ikke at bidrage til yderligere risiko for smittespredning af COVID-19. Dermed blev der besøgt færre butikker i 2020 end i 2019.
- Udviklingen i købsraten fra 2017 til 2020 viser, at der i størstedelen af købsforsøgene, bliver gennemført ulovligt salg af alkohol til Alkohol & Samfunds mystery shoppere.
- Køn havde ingen betydning for, om det lykkedes at købe alkohol ulovligt. Piger og drenge under 16 år havde lige nemt ved at købe alkohol.
- Nogle ekspedienter solgte bevidst spiritus til mindreårige. Når nogle mystery shoppere bad om kvitteringen på købet af spiritus i kiosker, fik de besked om, at de ikke kunne få kvitteringen, da de var under 18 år.

Konklusion

Alkohol & Samfund synliggør et udbredt problem i detailhandlen i Danmark. Unge i 13-årsalderen kan uden problemer købe en øl eller Breezer i sit lokale supermarked. Alkohol & Samfunds unge mystery shoppere bliver kun spurgt om ID hver fjerde gang, de er på indkøb i 2020. Generelt ligger købsraten for ulovligt salg af alkohol til mystery shoppere højt i alle tre år.

Undersøgelsen viser, at butikker især sælger alkohol ulovligt til 13- til 15-årige, men det ulovlige salg er højt både ved test af 16- og 18-årsgrænsen for salg af alkohol.

Typen af butik har betydning for, i hvilket omfang loven bliver håndhævet. Mystery shoppere på tværs af de to aldersgrupper har nemmest ved at købe alkohol i kiosker og dernæst tankstationer. Alkohol & Samfund har for første gang testet online forhandlere af alkohol. Mystery shopperne kunne købe alkohol i syv ud af ni tilfælde. Derudover var det kun tre ud af ni online forhandlere, der skilte med aldersgrænserne for salg af alkohol, på trods af, at det er lovpligtigt.

Baggrund

Alkohol & Samfund har siden 2017 undersøgt, om butikkerne overholder lovgivningen om salg af alkohol¹. Derfor har Alkohol & Samfund bedt unge mystery shoppere i alderen fra 13 til 17 år om at teste, hvor gode detailhandlen er til at tjekke ID på de unge mennesker. Alkohol & Samfund har gang på gang dokumenteret, at de unge mennesker i størstedelen af købsforsøgene ikke bliver spurgt om billede-ID i butikkerne.

Lovgivningen i Danmark sikrer ellers, at børn under 16 år ikke må købe alkohol med alkoholprocent på over 1,2 %. Man skal være 16 år for at købe alkohol med en alkoholprocent under 16,5 % og 18 år for at købe alkohol med en alkoholprocent på 16,5 % eller mere. Alle butiksmedarbejdere er forpligtet til at spørge efter gyldigt billede-ID, hvis de er i tvivl om køberens alder. Hvis køberen ikke kan fremvise et gyldigt billede-ID, er det ikke lovligt for butikken at gennemføre salget (1).

Den lette adgang til alkohol er et problem både for de unge nu og her og for folkesundheden generelt. Unge, som drikker meget, er i øget risiko for at blive involveret i ulykker, i slagsmål, have sex eller tage stoffer, de fortryder bagefter (2). Studier peger på, at unge, der drikker meget og har en tidlig alkoholdebut, er i større risiko for at få alkoholrelaterede problemer senere i livet (3). Derfor er forebyggelse af alkoholforbrug blandt unge vigtigt.

Tilgængelighed er en af de forebyggende knapper, samfundet kan skrue på for at begrænse danske unges alkoholindtag. I en undersøgelse fra WHO, scorer Danmark 6 ud af 100 point på tilgængeligheden af alkohol. Scoren er lavet på en vurdering af forebyggende tiltag, herunder aldersgrænser, kontrol med detailhandlen, salgsrestriktioner på tid, sted og ved begivenheder, samt alkoholfrie miljøer (4). Ud af 30 medlemslande er Danmark rangeret tredjesidst på grund af høj tilgængelighed af alkohol i Danmark. Høj tilgængelighed betyder let adgang til alkohol, hvilket øger de unges alkoholforbrug.

I 2010 udgav WHO en global strategi for at reducere alkoholrelateret skader. Udover tilgængelighed er *regulering af priser og begrænsning af markedsføring af alkohol* effektive redskaber til at reducere alkoholforbruget især blandt unge (5).

Vidensråd for Forebyggelse udgav i 2019 en rapport om unges alkoholkultur. I rapporten sammenfatter forfatterne, at forskning viser, at høje aldersgrænser for salg af alkohol, der bliver håndhævet, samt lande med høje priser, har færre børn og unge, der drikker alkohol (3).

Love og regler om salg af alkohol i detailhandlen

Ifølge § 2 i loven om forbud mod salg af tobak og alkohol til personer under 18 år er det ulovligt, når butikker med detailsalg sælger alkoholholdige drikkevarer med en alkoholvolumenprocent på 1,2 eller derover til personer under 16 år. Derudover gælder det, at detailhandlen ikke må sælge alkoholholdige drikkevarer med en alkoholvolumenprocent på 16,5 eller derover til kunder under 18 år. Hvis sælgeren er i tvivl, om kunden er gammel nok til at købe alkohol, skal sælgeren kræve at se gyldig billedlegitimation (6).

Hvis butikker overtræder denne lov, straffes de ifølge § 5 med bøde. Det er alene butiksindehaveren, der kan straffes efter § 5. Den ansatte, der sælger alkohol, og den unge, der køber alkohol, kan ikke

¹ § 2 i loven om forbud mod salg af tobak og alkohol til personer under 18 år

straffes. Anklagemyndigheden skal som udgangspunkt anvende følgende bødepåstande i sager om overtrædelse af lov om forbud mod salg af tobak og alkohol til personer under 16 og 18 år (7):

- Første gang: 5.000 kr.
- Anden gang: 20.000 kr.
- Tredje gang: 40.000 kr.

I 2011 blev der sidst foretaget en ændring i loven om salg af alkohol i detailhandlen. Der blev vedtaget den todelte aldersgrænse på henholdsvis 16 og 18 år. Begrundelsen for lovforslaget var, at unge under 18 år havde et risikofyldt alkoholforbrug, og at der derfor var behov for at stramme reglerne for salg af alkohol til unge fra butikker (8). Derudover fremgår det af lovforslaget, at det daværende Sundhedsudvalg forventede, at butikkerne påtog sig et større ansvar for, at butikssalgsforbuddet blev overholdt i og med, at der blev fastsat en alkoholvolumengrænse, som var nem at administrere for butikkerne.⁹ Formålet med loven for aldersgrænserne for salg af alkohol er at forebygge unges skadelige alkoholforbrug, samt at butikkerne nemt kan håndhæve loven for salget af alkohol til henholdsvis 16- og 18-årige. Nedenfor er den fulde lovbekendtgørelse om forbud mod salg af tobak og alkohol til personer under 18 år.

**Vores 13- og 14-årige unge på mystery shopping i Lyngby.
Købsrate = 79 %.**

Bekendtgørelse af lov om forbud mod salg af tobak og alkohol til personer under 18 år

§ 2. Alkoholholdige drikkevarer med en alkoholvolumenprocent på 1,2 eller derover må ikke sælges til personer under 16 år fra butikker, hvor der foregår detailsalg.

Stk. 2. Alkoholholdige drikkevarer med en alkoholvolumenprocent på 16,5 og derover må ikke sælges til personer under 18 år fra butikker, hvor der foregår detailsalg.

§ 2 a. Den, der erhvervsmæssigt sælger tobaksvarer, skal kræve fremvisning af gyldig billedlegitimation, hvis sælgeren er i tvivl om, at kunden er fyldt 18 år.

Stk. 2. Den, der erhvervsmæssigt sælger alkoholholdige drikkevarer med en alkoholvolumenprocent på 1,2 eller derover, skal kræve fremvisning af gyldig billedlegitimation, hvis sælgeren er i tvivl om, at kunden er fyldt 16 år.

Stk. 3. Den, der erhvervsmæssigt sælger alkoholholdige drikkevarer med en alkoholvolumenprocent på 16,5 eller derover, skal kræve fremvisning af gyldig billedlegitimation, hvis sælgeren er i tvivl om, at kunden er fyldt 18 år.

Stk. 4. Butikker, hvor der foregår detailsalg af tobaksvarer og alkoholholdige drikkevarer, skal ved synlig skiltning, der er udarbejdet af Sundhedsstyrelsen, informere om, at salg af tobaksvarer og alkoholholdige drikkevarer kun kan finde sted ved kundens forevisning af gyldig billedlegitimation, hvis sælgeren er i tvivl om, at kunden opfylder aldersgrænserne for salg af tobaksvarer og alkoholholdige drikkevarer, jf. stk. 1-3.

Stk. 5. Sundheds- og ældreministeren fastsætter nærmere regler om udformning, opsætning m.v. af skilte, jf. stk. 4.

§ 2 b. Sikkerhedsstyrelsen fører kontrol med, at kravene i §§ 1-2 a og regler udstedt i medfør af § 2 a, stk. 5, overholdes.

Stk. 2. Sikkerhedsstyrelsens repræsentanter har til enhver tid uden forevisning af legitimation adgang til forhandleres butikslokaler med henblik på at kontrollere overholdelsen af §§ 1-2 a og regler udstedt i medfør af § 2 a, stk. 5.

Stk. 3. Sikkerhedsstyrelsens repræsentanter kan mod behørig legitimation og uden retskendelse kræve at få meddelt alle oplysninger fra detailforhandlere og købere af alkohol, tobaksvarer og urtebaserede rygeprodukter, der er nødvendige for kontrollen efter stk. 1.

§ 5. For overtrædelse af §§ 1-2 a og regler udstedt i medfør af § 2 a, stk. 5, straffes butiksindehaveren, restauratøren, hotelværten, kantineindehaveren m.v. med bøde. Det skal ved straffens udmåling betragtes som en særligt skærpende omstændighed, hvis overtrædelsen af §§ 1-2 a og regler udstedt i medfør af § 2 a, stk. 5, er af grov eller gentagen karakter. Bestemmelsen i straffelovens § 23 finder ikke anvendelse.

Stk. 2. Ved særlig grov eller gentagen overtrædelse af §§ 1 og 2 a kan der ske fratagelse af retten til at markedsføre tobak i en periode.

Stk. 3. Der kan pålægges selskaber m.v. (juridiske personer) strafansvar efter reglerne i straffelovens 5. kapitel.

Sikkerhedsstyrelsens overvågning af ulovligt salg af alkohol

Siden 1. januar 2019 har Sikkerhedsstyrelsen skullet føre tilsyn med, at butikker overholder aldersgrænserne for salg af tobak, alkohol, e-cigaretter og lattergas.

Sikkerhedsstyrelsens kontrol foregår som en anonym kontrol, hvor en tilsynsførende observerer i butikkerne for at se, om der foregår salg af alkohol til mindreårige. Desuden kontrollerer de, om der skiltes korrekt i butikken. Observerer den tilsynsførende et salg til en person, som de vurderer til at være under 16 år eller under 18 år, uden der bliver spurgt om billede-ID, vil både ekspedienten og det unge menneske blive orienteret om kontrollen. Den unge og ekspedienten vil blive bedt om at oplyse navn og adresse og blive oplyst om reglerne for salg af alkohol. Ejeren af butikken bliver orienteret efter tilsynet og bliver oplyst om krav og om overtrædelsen, der kan føre til en politianmeldelse (9).

Sikkerhedsstyrelsen oplyser til Alkohol & Samfund, at der i 2020 er gennemført 550 alderskontroller. Heraf er der konstateret salg til unge under henholdsvis 16 år og 18 år i syv tilfælde, hvoraf kun to af sagerne handlede om alkohol.² Sikkerhedsstyrelsen har på nuværende tidspunkt ikke hjemmel til at udføre mystery shopping for kontrol af aldersgrænserne.

I Sikkerhedsstyrelsens årsrapport fra 2019 fremgår det, at Styrelsen har ført tilsyn 98 netbutikkers salg af alkohol, hvoraf 47 forhandlere har modtaget sanktioner og 18 sager er uafsluttet.

**14- og 15-årig på mystery shopping i Tårnby.
Købsrate = 67 %**

Metode

I 2019 besøgte Alkohol & Samfunds mystery shopper i alt 309 supermarkeder, kiosker og tankstationer. I 2020 troppede vi op i 110 butikker, hvoraf flere salgssteder fra året før blev genbesøgt for at se, om de fortsat solgte alkohol til mindreårige, selvom det ifølge lovgivningen ikke er tilladt.

Alkohol & Samfund har rekrutteret mystery shopper via jobopslag på sociale netværk, for eksempel LinkedIn og Facebook, og målrettet rekrutteringen i udvalgte geografiske områder af landet. Desuden har mystery shopperne selv hvervet jævnaldrende.

I forbindelse med de unges købsforsøg har en medarbejder fra Alkohol & Samfund fulgt med og ventet uden for butikken. Mystery shopperne under 15 år går to personer sammen ind i butikken. Alkohol & Samfund instruerer de unge i, hvad de skal sige, hvis de bliver spurgt om ID. Instrukserne er følgende:

² Opgørelsen over alderskontroller i 2020 er indhentet hos Sikkerhedsstyrelsen.

1. Når kassemedarbejderen spørger om ID, svarer mystery shopperen: "Det har jeg glemt, men kan jeg købe alligevel?". Hvis kassemedarbejderen siger ja, gennemføres købet, men ved et nej gøres ikke yderligere forsøg på at gennemføre købet, og mystery shopperen forlader butikken.
2. Spørger kassemedarbejderen til alder, er mystery shopperen instrueret i at fortælle deres alder, og spørger derefter, om de kan købe alligevel. Giver kassemedarbejderen lov, gennemføres købet. Siger kassemedarbejderen derimod nej, gør mystery shopperen ikke yderligere forsøg på at købe alkoholen og forlader butikken.
3. I de tilfælde hvor mystery shopperen ikke bliver spurgt om ID, gennemfører mystery shopperen blot købet af alkohol. Mystery shopperen modtager kvittering til dokumentation.

Mystery shopperne under 16 år tester aldersgrænsen for salg af alkohol på $\leq 16,4\%$, og mystery shopperne fra 16 til 17 år tester aldersgrænsen for salg af alkohol på $>16,5\%$. I 2020 har Alkohol & Samfunds mystery shopperne testet i alt 110 butikker, hvoraf 73 købsforsøg var 16-årsaldersgrænsen og 37 forsøg med 18-årsaldersgrænsen.

COVID-19 betydning for mystery shopping

Da corona-pandemien lukkede det meste af samfundet i marts 2020 valgte Alkohol & Samfund at indstille mystery shopping for ikke at bidrage til yderligere risiko for smittespredning. Derfor blev mystery shopping i 2020 gennemført fra august til november.

Dermed blev der også besøgt færre butikker i 2020 end i 2019. Da Alkohol & Samfund ikke kunne foretage fysisk mystery shopping har mystery shopperne testet online forhandlere for salg af alkohol til mindreårige. Derfor vil rapporten have et separat afsnit om online mystery shopping (Se afsnit om [Online mystery shopping](#)).

Resultater

Besøgte kommuner og butikskæder

I 2020 har Alkohol & Samfunds mystery shopperne besøgt syv forskellige kommuner, hvoraf seks af kommunerne også var besøgt af mystery shopperne i 2019. Kommunerne, vi har besøgt i år, var København, Tårnby, Lyngby-Taarbæk, Gladsaxe, Gentofte, Horsens og Rudersdal kommune. Alkohol & Samfunds medarbejder laver en rute i den pågældende kommune og tester både supermarkeder, kiosker og tankstationer. Tabel 1 viser antal besøg og gennemførte køb i de pågældende kommuner.

Tabel 1: Besøg og ulovlige salg fordelt på kommuner i 2020

Kommune	Antal butikker besøgt	Antal ulovlige salg	Procentandel
Københavns Kommune	32	21	66
Lyngby-Taarbæk Kommune	14	11	79
Gladsaxe Kommune	13	9	69
Gentofte Kommune	11	8	73
Tårnby Kommune	12	8	67
Rudersdal Kommune	12	10	83
Horsens Kommune	16	15	94
I alt	110	82	75

I 2020 har Alkohol & Samfund testet i samtlige danske butikskæder i henholdsvis:

- 22 af COOP's butikker heriblandt Brugsen, Fakta, Irma og Kvickly.
- 43 af De Samvirkende Købmænds butikker heriblandt Aldi, Circle K, Lidl, Meny, Q8, Rema1000, Shell, Spar og 7-Eleven.
- 23 af Salling Groups butikker heriblandt Netto og Føtex.

Tabel 2 viser, at andelen af ulovlige salg af alkohol er høj for samtlige butikskæder. Af butikskæder klarer De Samvirkende Købmænd sig dårligst, hvor mystery shopperne bliver solgt alkohol i 77 % af købsforsøgene. I COOP har mystery shopperne gennemført 59 % af købsforsøgene, mens Salling Group sælger alkohol til mystery shoppere i 65 % af købsforsøgene. Mystery shoppere får ulovligt solgt alkohol i samtlige selvstændige kiosker (ikke vist).

Tabel 2: Ulovlige køb fordelt på indkøbssteder³

Indkøbssted	Antal butikker besøgt	Antal ulovlige salg	Procentandel
COOP	22	13	59
De Samvirkende Købmænd	43	33	77
Salling Group	23	15	65
I alt	88	61	69

Analyse

Købsrate for mystery shoppere

Blandt Alkohol & Samfunds købsforsøg i 110 butikker i 2020, kunne mystery shopperne købe alkohol i 75 % af købsforsøgene. Konkret blev der shoppet alkohol i 82 dagligvarebutikker, tankstationer og kiosker. Købsraten er et udtryk for andelen af gennemførte købsforsøg ud af totale købsforsøg.

Mystery shoppere under 16 år forsøgte at købe alkohol med en alkoholprocent under 16,5. Ved købsforsøgene købte mystery shoppere især øl, cider og alkosodavand fx Breezer, Mokai eller Smirnoff Ice. Mystery shoppere testede 16-årsaldersgrænsen i 73 butikker i 2020. Uanset om købsforsøgene er kiosker eller dagligvarebutikker, sker der et ulovligt salg i størstedelen af købsforsøgene. Mystery shoppere kunne købe alkohol i 88 % af de kiosker, de besøgte. Mystery shoppere kunne købe alkohol i 75 % af købsforsøgene i dagligvarebutikkerne.

Mystery shoppere på 16 til 17 år, der forsøgte at købe alkohol med en alkoholprocent over 16,5, kunne købe alkohol i 24 ud af 37 købsforsøg (65 %). Indkøbene har bestået af, hvad der svarer til stærk spiritus fx vodka og rom.

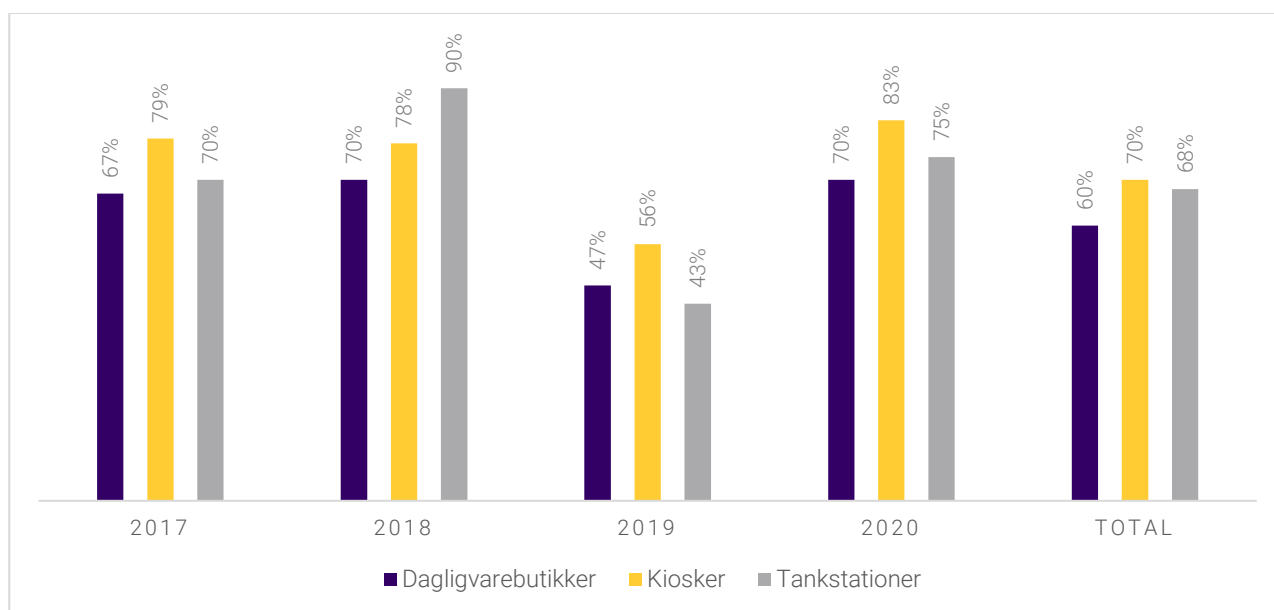
Tabel 3 viser, at mystery shopperne havde højeste købsrate af spiritus i kiosker og tankstationer i 2020. Her kunne de købe spiritus i hhv. 83 % og 75 % af købsforsøgene. Hos supermarkederne var købsraten lidt lavere (70 %). Figur 1 viser, at samme tendens gør sig gældende for samtlige år, men købsraten ligger højt uanset type af butik.

³ Selvstændige kiosker er ikke medtaget i tabellen.

Tabel 3: Købsraten for mystery shoppere 2020 fordelt på type af butik. Købsraten er andelen af gennemførte købsforsøg ud af totale antal købsforsøg i butikker.

	Supermarked	Kiosk	Tankstation	Total
Total købsrate % (Antal gennemførte købsforsøg / Totale antal købsforsøg)	70% (47 / 67)	83% (29 / 35)	75% (6 / 8)	75% (82 / 110)
Købsrate ved test af 16-årsgrænsen dvs. salg af alkohol med <16,5%	75% (33 / 44)	88% (21 / 24)	80% (4 / 5)	79% (58 / 73)
Købsrate ved test af 18-årsgrænsen dvs. salg af alkohol med >16,5%	61% (14 / 23)	73% (8 / 11)	67% (2 / 3)	65% (24 / 37)

Figur 1: Total købsrate fordelt på type af butik fra 2017 til 2020.

Udvikling i købsraten

Alkohol & Samfund har siden 2017 besøgt i alt 773 butikker, hvoraf mystery shoppere er blevet solgt alkohol i 491 af butikkerne. Tabel 4 viser udviklingen fra 2017 til 2020 i købsraten. Fra 2019 til 2020 er andelen af tilfælde med ulovligt salg af alkohol til mystery shoppere steget i både købsforsøg med unge under 16 år og unge under 18 år. Mystery shoppere på 16 til 17 år købte spiritus i 12 % af købsforsøgene i 2019, mens det var 65 % i 2020.

Mystery shoppere under 16 år, der i 2020 forsøgte at købe alkohol med en alkoholprocent under 16,5, kunne købe alkohol i næsten 80 % af de butikker, Alkohol & Samfund besøgte. I 2019 kunne mystery

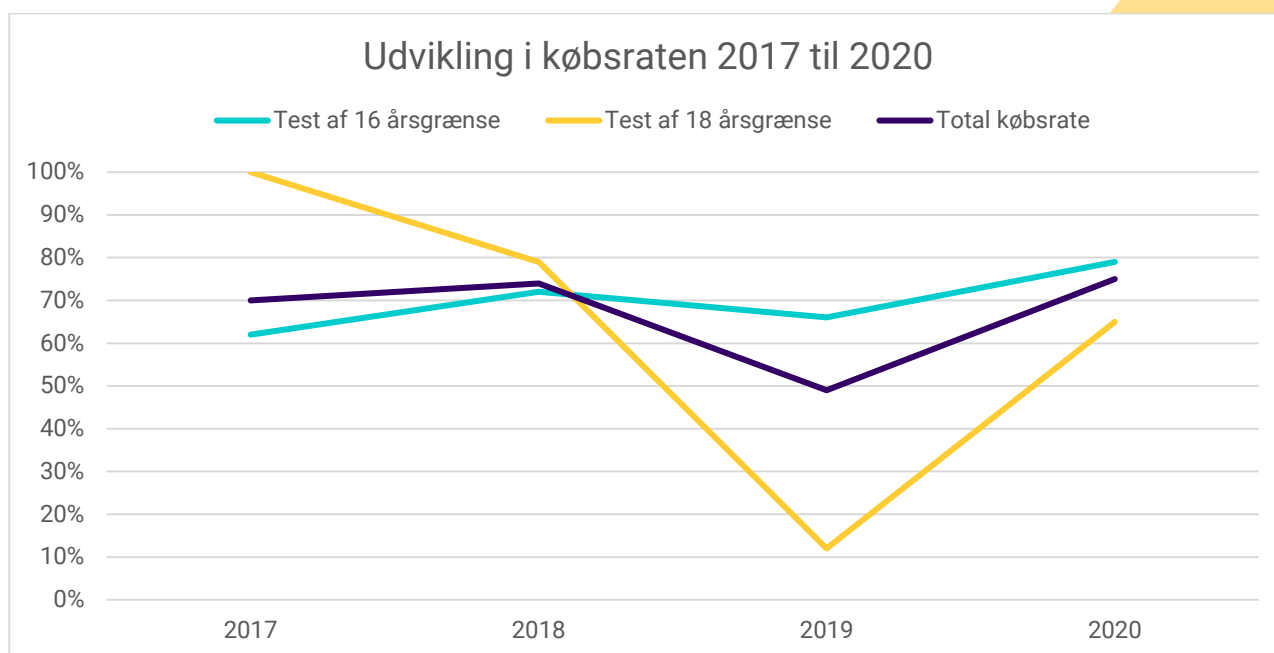
shoppere under 16 år købe alkohol i 66 % af købsforsøgene, og der er således sket en stigning i andelen af købstilfælde (se Tabel 4).

Tabel 4: Udvikling i købsraten i perioden 2017 til 2020 opgjort samlet og fordelt på 16- og 18-årsgrænsen for salg af alkohol. Købsraten er andelen af gennemførte købsforsøg ud af totale antal købsforsøg i butikker.

	2017	2018	2019	2020	Total
Total købsrate % (Antal gennemførte købsforsøg / Totale antal købsforsøg)	70% (93/132)	74% (164 / 222)	49% (152 / 309)	75% (82 / 110)	64 % (491/773)
Købsrate ved test af 16-årsgrænsen dvs. salg af alkohol med <16,5%	62 % (64/103)	72% (118 / 164)	66% (140 / 211)	79% (58 / 73)	69 % (380/551)
Købsrate ved test af 18-årsgrænsen dvs. salg af alkohol med >16,5%	100 % (29/29)	79% (46 / 58)	12% (12 / 98)	65% (24 / 37)	50 % (111/222)

Figur 2 viser, at der har været en stor stigning i købsraten for test af 18-årsgrænsen fra 2019 til 2020. I 2019 testede Alkohol & Samfund håndhævelse af 18-årsgrænsen i 98 butikker og kiosker, hvor der blev gennemført 12 indkøb. I 2020 er der testet 37 butikker og kiosker, hvoraf der blev købt spiritus i 24 af købsforsøgene. Købsraten for ulovligt salg af alkohol til mystery shoppere under 16 år omkring 70 % for alle tre år. Den totale købsrate i perioden fra 2017 til 2020 viser, at der hvert år ulovligt bliver solgt alkohol til Alkohol & Samfunds mystery shoppere i over halvdelen af købsforsøgene.

Figur 2: Udviklingen i købsraten fra 2017 til 2020 opgjort samlet og fordelt på test af 16- og 18-årsgrænsen for salg af alkohol.

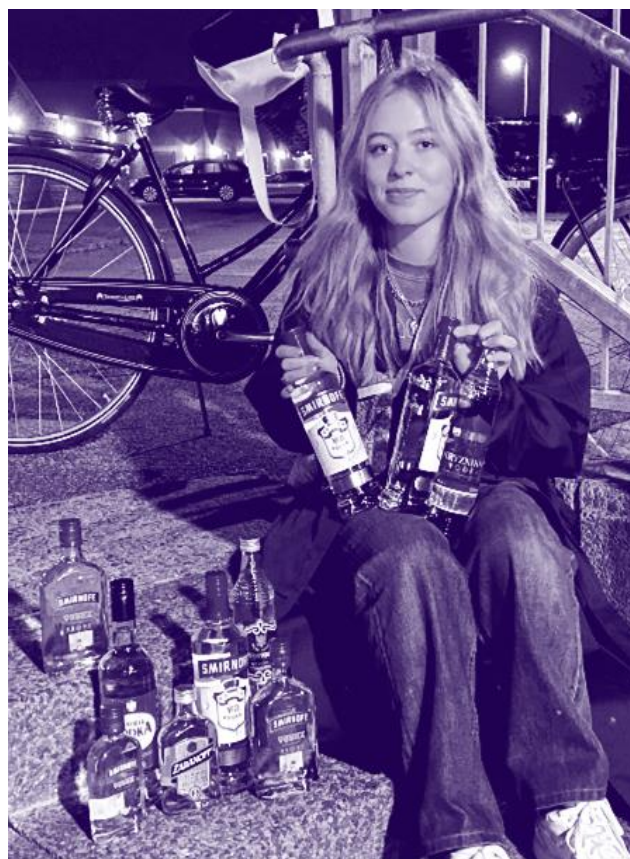

Køn og alder

Alkohol & Samfund undersøger i følgende afsnit, om der er en kønsforskel på ulovligt salg af alkohol. Alkohol & Samfund vil belyse om det er sværere for kassemedarbejderen at vurdere henholdsvis drenge og pigers alder.

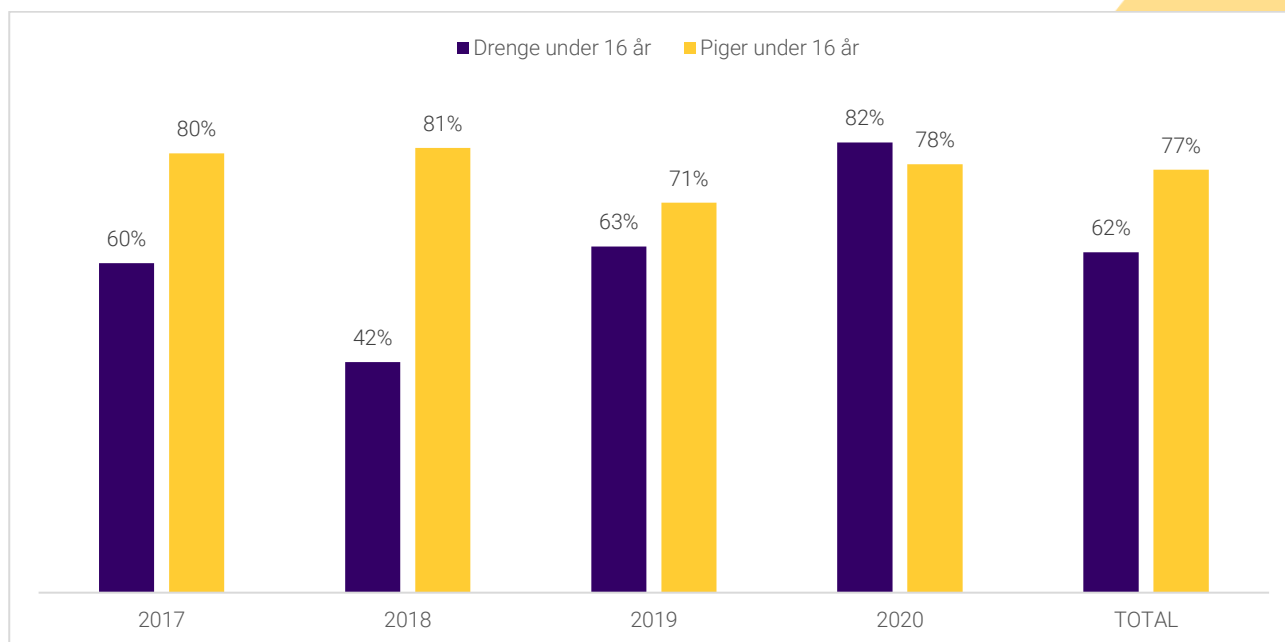
Figur 3 viser udviklingen i købsraten for test af 16-årsgrænsen fra 2017 til 2020 fordelt på køn. Købsraten viser, at der i 2017 var en kønsforskel i ulovligt salg af alkohol. Drenge under 16 år kunne købe alkohol i 60 % af købsforsøgene (N=63), og piger under 16 år kunne købe i 80 % af købsforsøgene (N=69). I 2019 og 2020 ses ikke en kønsforskel i ulovligt salg af alkohol til mystery shoppere (Se figur 3). Kønsfordelingen for købsraten ved test af 18-årsgrænsen er ikke medtaget, da Alkohol & Samfund kun havde et køn repræsenteret i 2019.

Udviklingen i ulovligt salg af alkohol til mystery shoppere under 16 år har været stabil, men fordelingen af gennemførte køb på køn har ændret sig. Alkohol & Samfund vurderer, at købsraten ikke afhænger af mystery shoppernes køn i 2019 og 2020.

**16-årig på Mystery Shopping i Birkerød.
Købsrate = 83 %**

Figur 3: Købsraten for test af 16-årsgrænsen fra 2017 til 2020 fordelt på køn

Tendenser i 2020

Kiosker overtræder loven forsættlig

Når de unge mystery shoppere under 16 år bad om en kvittering i kiosker efter at have købt alkohol, oplevede de flere gange, at ekspedienterne meddelte mystery shopperen, at de ikke kunne få en kvittering på købet, da de var under 18 år. Det betyder, at der i nogle tilfælde er ekspedienter, som er bevidste om, at de overtræder loven, når de sælger spiritus til unge under aldersgrænsen på 18 år.

Mundbind

Mystery shopperne har været på købsforsøg, hvor det var påbudt at have mundbind på. Alkohol & Samfund anerkender, at det kan være sværere for kassemedarbejderen at bedømme mystery shopperens alder, når de bærer mundbind. Loven fastslår dog, at ekspedienten altid skal spørge om billede-ID, hvis de er i tvivl om kundens alder. Derfor bør detailhandlen være ekstra opmærksom på at spørge om ID, når de ekspederer kunder, der køber alkohol.

Forbehold for resultater

Alkohol & Samfund kan med eksisterende ressourcer kun foretage købsforsøg i et udsnit af danske kommuner og et udsnit af detailhandlen. Det betyder, at opgørelsen over ulovligt salg af alkohol ikke er repræsentativ for hele landet. Alkohol & Samfunds mystery shopping viser dog den samme tendens på tværs af butikskæder og kommuner. Mystery shoppere bliver i en stor andel af købsforsøgene solgt alkohol ulovligt.

Opsummering af mystery shopping i fysiske butikker

Alkohol & Samfund har siden 2017 besøgt i alt 773 butikker, hvoraf mystery shoppere er blevet solgt alkohol i 491 af købsforsøgene. I 2020 er mystery shoppere under 16 år blevet solgt alkohol ulovligt i 75 % af købsforsøgene i 2020. Når 16 og 17-årige mystery shoppere tester 18-årsgrænsen for salg af alkohol, får de solgt stærk spiritus i 65 % af købsforsøgene i 2020.

Den totale købsrate for 2017, 2018, 2019 og 2020 viser, at der hvert år ulovligt bliver solgt alkohol til Alkohol & Samfunds mystery shoppere i over 50 % af købsforsøgene. Alkohol & Samfund ser en tendens til, at der oftest ikke bliver spurgt om alder eller billede-ID i kiosker, men der generelt på tværs af butikstyper ikke bliver spurgt ind til mystery shopperens alder. Tendensen for det ulovlige salg af alkohol er ligeledes på tværs af supermarkeds-kæder, samt på tværs af kommuner. Derfor mener Alkohol & Samfund, at tallene fra undersøgelsen tegner et tydeligt billede af mangel på håndhævelse af aldersgrænsen for salg af alkohol i den danske detailhandel.

Online mystery shopping

Nedlukningen af Danmark i forbindelse med samfundsmitten med COVID-19 betød, at Alkohol & Samfund udvidede arbejdet med mystery shopping med online købsforsøg af alkohol. Mystery shoppere fik præcise instrukser til at købe alkohol på nettet, for at teste om detailhandlen håndhæver loven om salg af alkohol i nethandelen.

Alkohol & Samfund anvendte mystery shoppere i alderen 13 til 17 år til at foretage købsforsøgene, så test blev gennemført troværdigt. Det betød, at den unge mystery shopper selv bestilte fra nethandelen, betalte med eget betalingskort og fik alkohol sendt hjem til sin adresse. Der var altid være en medarbejder fra Alkohol & Samfund, der observerede mystery shopperens købsforsøg.

Instruks til online mystery shopping

En medarbejder fra Alkohol & Samfund observerer mystery shopperens online købsforsøg. Det vil ske ved hjælp af skærmdeling eller tilstedeværelse med afstand, for at begrænse coronavirus smitterisikoen, men samtidig kan vejlede og observere indkøbene, mens de bliver udført. Alkohol & Samfund instruerer den unge i, hvad de skal gøre, når de bliver spurgt om alder. Der er så vidt muligt brugt den instruks, som Alkohol & Samfund også giver mystery shoppere, når de er i fysiske butikker. Ved online købsforsøg er der ikke en direkte interaktion med en kassemedarbejder. Alligevel oplever mystery shopperen at blive "spurgt ind" til deres alder. Instruksen til mystery shoppere, når de handler online på nettet, er derfor følgende:

- 1) Når hjemmesiden spørger om alder, fx "Indtast dit fødselsår" skal den unge i første omgang angive deres rigtige alder. Derefter tester vi, om mystery shopperen stadig får adgang til siden. Hvis ikke noterer vi dette, men forsøger igen og indtaster fødselsår, der er over hhv. 16 eller 18 år. Alkohol & Samfund har valgt at teste, om de unge kan indtaste en forkert alder for at teste, hvor nemt de unge kan omgå supermarkedets sikkerhedsforanstaltning. Det gør vi for at efterligne de unges mulighed for at få lov at købe alkohol i butikkerne, selvom de har indrømmet de ikke er gamle nok.
- 2) Når hjemmesiden gør opmærksom på, at man skal være hhv. 16 år og 18 år vil dette noteres. Men de unge bliver instrueret i at "acceptere" også selvom de er under hhv. 16 og 18 år.
- 3) De unge laver købsforsøg med alkohol til <16,5%, hvis de er under 16 år eller alkohol >16,5% hvis de er over 16 år.
- 4) Ved betalingskassen anvender mystery shopperen sin egen adresse som leveringsadresse.
- 5) Den unge anvender sit eget betalingskort fx Visa Electron eller Mastercard debit eller Mobile-Pay for at teste om mystery shopperen kan få lov at betale. De får penge fra Alkohol & Samfund at købe alkoholen for.
- 6) Når mystery shopperen modtager leveringen, vil købsforsøget være gennemført.
- 7) Efterfølgende vil alkoholen blive konfiskeret og anvendt i Alkohol & Samfunds politiske arbejde som udstillingsmodeller.

Købsforsøgets resultat:

- 1) Hvis mystery shopperen gennemfører købet uden på noget tidspunkt at angive alder, vil mystery shoppingen være gennemført.
- 2) Hvis mystery shopperen bliver spurgt direkte ind til alder eller hvis aldersgrænserne fremgår af hjemmesiden, vil dette blive noteret. Men hvis købsforsøget kan blive gennemført, enten ved at angive en højere alder eller ved blot at acceptere, at man skal være over 16 eller 18 år, vil forsøget gælde som et gennemført købsforsøg, men med notering af, at der bliver gjort opmærksom på aldersgrænsen.

- 3) Hvis den unge ikke kan gennemføre købet med sit eget betalingskort, vil købsforsøget blive noteret som afvist.
- 4) Købsforsøget vil blive noteret som gennemført, hvis mystery shopperen modtager bestillingen af alkohol på hjemmeadressen.

Ud fra overstående instruks laver Alkohol & Samfund en samlet vurdering af nethandlens overholdelse af gældende lov om salg af alkohol.

Resultater

Alkohol & Samfund har testet ni forskellige nethandler for salg af alkohol til mindreårige. I de online købsforsøg har en af Alkohol & Samfunds mystery shoppere købt ind på Coop.dk, Nemlig.com, Føtex.dk, Bilka.dk, Osuma.dk, Bevco.dk, Netpris.dk, Rema1000.dk og Sodavandskompagniet.

Alkohol & Samfunds mystery shopper kunne købe alkohol hos syv ud af ni online forhandlere. De online købsforsøg viste:

- **Skiltning med aldersgrænser:** Seks ud af ni forhandlere angav ikke aldersgrænser på varen eller på hjemmesiden.
- **Bekræftelse af alder:** Fire ud af ni forhandlere bad om en bekræftelse på, at man var hhv. 16 og 18 år ved køb af øl eller spiritus, når mystery shopperen lagde en vare i kurven eller inden betaling.
- Én forhandler afslog i første forsøg ved angivelse af alder, men indkøbet fortsatte efter at indtaste en højere alder.

Afviste købsforsøg

Bevco.dk sendte en mail med stikprøvekontrol og bad om billede-ID efter, at Bevco.dk havde kontaktet mystery shopperen på telefonen, da der var en del af leveringen, som Bevco.dk ikke længere havde på lager. Derfor blev varerne ikke leveret, og købene blev ikke gennemført. Rema1000.dk var den eneste forhandler, der havde NemID ved betaling ved kassen. Dermed blev bestillingen og købet ikke gennemført.

Gennemførte købsforsøg

Alkohol & Samfunds mystery shopper gennemførte køb af alkohol hos Coop.dk MAD, Netpris.dk, Sodavandskompagniet, Nemlig.com, Føtex.dk, Bilka.dk og Osuma.dk. Mystery shopperen købte cider, alkosodavand (Barcardi Breezer, Mokaï og Smirnoff Ice) og Små Sure shots. Alt sammen blev leveret på mystery shopperens hjemmeadresse. Der blev ikke lavet alderskontrol ved leveringerne.

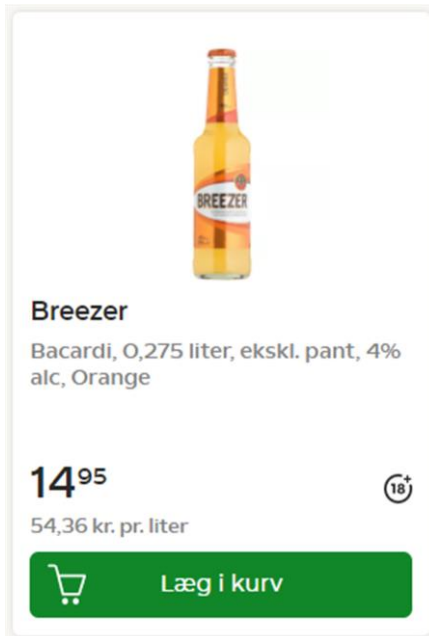
Skiltning med aldersgrænser

Tre ud af ni online forhandlere skilte med aldersgrænserne for salg af alkohol. Det er lovpligtigt for online forhandlere at skilte med aldersgrænserne, hvilket ligeledes gælder i de fysiske butikker. På Sundhedsstyrelsens hjemmeside kan man hente bannere, der tydeligt angiver aldersgrænserne for salg af alkohol (10).

Nedenfor i figur 4 fremgår Sundhedsstyrelsens skiltning af aldersgrænser til online forhandlere, samt to eksempler på skiltning af aldersgrænser, der er observeret på hjemmesiderne i de online købsforsøg.

Figur 4: Eksempler på skiltning af aldersgrænser.

1) Eksempel på skiltning med aldersgrænse på 18 år for salg af Bacardi Breezer på COOP.dk MAD.

Breezer
Bacardi, 0,275 liter, ekskl. pant, 4% alc, Orange

14⁹⁵
54,36 kr. pr. liter

18+

Læg i kurv

2) Eksempel på skiltning med aldersgrænse på 16 år for salg af Smirnoff Ice på shop.Rem1000.dk.

16

14⁹⁵
SMIRNOFF 4%
27.5 CL. / ICE
54.36 per Ltr.

♥

3) Eksempel på lovpligtig skiltning fra Sundhedsstyrelsen.

Sundhedsstyrelsen har udarbejdet skilte til hjemmesider, der sælger alkohol eller tobak. Skiltene er udarbejdet som webbannere, der skal være synlige ved køb af alkohol og tobak. Webbannerne kan hentes på Sundhedsstyrelsens hjemmeside [her](#).

SUNDHEDSSTYRELSEN
ALDERSGRÆNSE
FOR SALG

16
ÅR
ALKOHOL
UNDER
16,5%

18
ÅR
ALKOHOL
FRA
16,5%

Opsummering for online mystery shopping

Alkohol & Samfunds mystery shopper fik leveret alkohol ved syv ud af ni online købsforsøg. Alkohol & Samfund vurderer, at det er nemt for mystery shoppere at omgå sikkerhedsforanstaltningerne hos online forhandlere af alkohol.

- Mystery shopperen kan handle alkohol ved enten blot at acceptere, at de er over 16 eller 18 år for at købe varen eller ved at angive en højere alder.
- Man kan gennemføre indkøb ved brug af eget betalingskort eller MobilePay.
- Shop.Rem1000.dk var den eneste forhandler, hvor det ikke var muligt for mystery shopperen at gennemføre bestillingen, fordi Rema1000 bad om NemID.
- Bevco.dk sendte en stikprøvekontrol pr. mail efter gennemført bestilling, hvilket betød at varerne ikke blev leveret.

Alkohol & Samfunds online mystery shopping er lavet hos et begrænset antal forhandlere, men iblandt købsforsøgene er de største online forhandlere af dagligvarer i Danmark. I mange tilfælde kan mystery shoppere købe alkohol ved et hurtigt klik på "accepter," at de var over den givne aldersgrænse. Alkohol & Samfund vurderer derfor, at unge nemt kan omgå forhandlernes sikkerhedsforanstaltninger, og at skiltningen med aldersgrænser ikke var tydelig i seks ud af ni tilfælde.

Perspektivering

WHO vurderer tilgængeligheden af alkohol i Danmark som høj, sammenlignet med andre europæiske lande. Danmark scorer kun 6 ud af 100 mulige point på forebyggende tiltag, herunder aldersgrænser og kontrol med detailhandlen (4). Set i lyset af, at forskning viser, at høj tilgængelighed af alkohol betyder højt forbrug især blandt unge, undrer Alkohol & Samfund sig ikke over de danske unges alkoholforbrug er tilsvarende det højeste i Europa (3).

Mangel på effektiv kontrol i Danmark

Sikkerhedsstyrelsen er den danske myndighed, der har ansvaret for at kontrollere om butikker sælger alkohol, spiritus og tobak til mindreårige. Ud af de 550 alderskontroller Sikkerhedsstyrelsen foretog i 2020, observerede Styrelsen kun to tilfælde – 0,36 % - af ulovligt salg af alkohol til mindreårige. Det er en markant mindre andel end købsraten hos Alkohol & Samfunds mystery shopping i 2020, der lå på 75 %.

Sikkerhedsstyrelsen har ikke hjemmel til at anvende mystery shopping, når de fører tilsyn. I stedet fører Sikkerhedsstyrelsen tilsyn ved observation fysisk i butikken. Alkohol & Samfund vurderer ud fra denne rapport, at det er en ineffektiv måde at kontrollere om loven bliver håndhævet i detailhandlen. Derimod har Sikkerhedsstyrelsen effektivt ført tilsyn med 98 online forhandlere, hvoraf 47 forhandlere har modtaget sanktioner og 18 sager er endnu uafsluttet. Sikkerhedsstyrelsens kontrol skal være med til at sikre, at der ikke bliver solgt alkohol til mindreårige.

Ensartet aldersgrænse er lettere at håndhæve og forebygger alkoholskader

Formålet med at hæve aldersgrænsen i 2011 til en todelt aldersgrænse for salg af alkohol på henholdsvis 16 og 18 år, var at unge under 18 år havde et risikofyldt alkoholforbrug og der derfor var behov for at stramme reglerne for salg af alkohol til unge fra detailhandlen (8). Den fastsatte alkoholvolumengrænse på 16,5 %, skulle sikre, at det var nemt for detailhandlen at administrere og håndhæve loven. Alkohol & Samfund mystery shopping peger dog på, at lovgivningen ikke har haft den ønskede effekt.

En tidligere undersøgelse af Alkohol & Samfund afdækker muligheder og barriere for at spørge om ID i Irma (11). Undersøgelsen viste, at en konkret barriere for at spørge om ID, var de mange forskellige aldersgrænser på de ID-pligtige varer, der blev solgt i butikkerne. Undersøgelsen deltagere, kassemedarbejdere i Irma, nævnte, at en 18-års aldersgrænse for salg af alle ID-pligtige varer var vejen frem. Undersøgelsen konkluderede, at hvis man hæver og ensarter aldersgrænser, vil det være en mulighed for at lette arbejdet for kassemedarbejderne med at håndhæve loven, da de i sidste ende står for at håndhæve loven for salg af alkohol.

Vidensråd for Forebyggelse vurderer i en rapport om unges alkoholforbrug, at det er veldokumenteret at høje aldersgrænser for salg af alkohol, der bliver håndhævet, forebygger unges skadelige alkoholforbrug (3). Erfaringer fra Holland viser, at en ensartet aldersgrænse fra 16 til 18 år betød en stigning i antal af butikker, der håndhævede loven (12). Derfor vurderer Alkohol & Samfund, at en højere aldersgrænse går hånd i hånd med øget håndhævelse af loven om forbud af salg af alkohol til mindreårige.

Mystery shopping-kontrol – erfaringer fra udlandet

Internationale erfaringer viser, at vedvarende butikskontroller af ulovligt salg af alkohol til mindreårige er et effektivt værktøj til at begrænse alkoholsalget og ændre landets ID-kultur.

I Norge har mystery shopping medvirket til, at ulovligt salg af alkohol er faldet fra 40 % i 2007 til 18,5 % i 2019 (13). Den norske aldersgrænse for køb af alkohol er 18 år og for køb af stærk spiritus (alkoholvolumenprocent på over 22) er aldersgrænsen 20 år. I Norge er det kommunerne, der har myndighed og pligt til at kontrollere lokalt, at aldersgrænserne bliver overholdt. I perioden 2007 til 2019 har den norske ungdomsorganisation, Juvente, gennemført årlige mystery shopping-kontroller af butikkers salg af alkohol til 12 til 17-årige. Resultaterne fra testkøbene offentliggøres i en årlig rapport, hvor købsraten fremgår fordelt på butikskæde og kommune. Herigennem kan butikker og kommuner konkurrere om, hvem der er bedst til at overholde loven om salg af alkohol til mindreårige. Salget af alkohol til unge under aldersgrænserne er altså mere end halveret i løbet af de 12 år, som Juvente har gennemført mystery shoppingen.

I Schweiz har vedvarende mystery shopping ændret ID-kulturen. Aldersgrænserne for salg af alkohol ligner de danske med 16 år for salg af øl og vin, samt 18 år for salg af spiritus. Da de første mystery shoppere forsøgte at købe alkohol i 2000, blev de kun spurgt om ID i 3,5 % af købsforsøgene (14). I 2019 blev mystery shoppere bedt om at vise billede-ID i 80 % af købsforsøgene (15). I Schweiz er mystery shopping indskrevet i loven og opgaven ligger hos den Schweiziske Føderale Toldadministration. Mystery shoppingen bliver varetaget af både private institutioner og myndighederne efter en procedure, der svarer til den Alkohol & Samfund anvender. Konsekvenserne for butikkerne ved ulovligt salg er uddannelse, rådgivning og i værste fald involvering af myndighederne med henblik på strafferetlig sanktion. Butikker, der ikke sælger alkohol til mindreårige, modtager et brev med tak og ros for at overholde loven.

Mystery shopping har en dokumenteret effekt i andre europæiske lande til øget håndhævelse af loven for salg af alkohol. Derfor vurderer Alkohol & Samfund, at mystery shopping kan være et nyttigt initiativ til øge håndhævelsen af loven og reducere ulovligt salg af alkohol til mindreårige i Danmark.

Litteraturliste

1. Retsinformation, 2020a. Bekendtgørelse af lov om forbud mod salg af tobak og alkohol til personer under 18 år. LBK nr. 583 af 26/03/2021. Hentet d. 10.1.2020 fra <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2021/583>
2. Rasmussen, Kierkegaard, Rosenwein, Holstein, Damsgaard, Mogens & Due, 2019. *Skolebørnsundersøgelsen 2018: Helbred, trivsel og sundhedsadfærd blandt 11-, 13- og 15-årige skoleelever i Danmark*. København: Statens Institut for Folkesundhed, SDU. s. 1-141.
3. Tolstrup, Demant, Grønbæk, Møller, Pedersen & Pisinger, 2019. *Unges alkoholkultur – et bidrag til debatten*. København: Vidensråd for Forebyggelse, 2019. s. 1-124.
4. WHO, 2017. *World Health Organization Regional Office for Europe. Alcohol and Harm*. Geneve: World Health Organization Regional Office for Europe, Moller & Schölin, 2017. Hentet d. 9.12.2020 fra https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/alcohol/docs/ev_20170321_co06_en.pdf
5. WHO, 2010. *Global strategy to reduce the harmful use of alcohol*. Geneve: World Health Organization; 2010.
6. Retsinformation, 2019. Vedtaget lovforslag LBK nr. 964 af 26/08/2019. Hentet fra <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2019/964>
7. Retsinformation, 2020b. CIRIH nr. 10584 af 16/12/2014 (Gældende). Hentet d. 10.12.2020 fra <https://www.retsinformation.dk/api/pdf/202524>
8. Folketinget, 2021. Sundhedsudvalget, Lovforslag nr. L 197, Bilag 7 10/5/2010. Hentet d. 03.02.2021 fra <https://www.ft.dk/samling/20091/lovforslag/L197/bilag/7/852479.pdf>
9. Sikkerhedsstyrelsen, 2020. "Sådan foregår alderskontrollen". Hentet d. 9.12.2020 fra <https://www.sik.dk/erhverv/medicin-og-alderskontrol/alderskontrol/saadan-foregaar-alderskontrollen>
10. Sundhedsstyrelsen, 2020. "Skiltning om salg af tobak og alkohol". Hentet d. 9.12.2020 fra <https://www.sst.dk/da/viden/tobak/lovgivning/skiltning-om-salg-af-tobak-og-alkohol>
11. Alkohol & Samfund, 2019. *Tak fordi du spørger - Muligheder og barrierer for at spørge om ID i Irma*. København: Alkohol & Samfund, 2019. s. 1-12.
12. Schelleman-Offermans, Roodbeen & Lemmens, 2017. *Increased minimum legal age for the sale of alcohol in the Netherlands as of 2014: The effect on alcohol sellers' compliance after one and two years*. Int J Drug Policy. 2017. Nov;49. s. 8-14.
13. Skjenkekontrollen, 2019. *Kontrollrapport 2019*. Oslo: Juvente; 2019. s. 1-20. Hentet fra <https://om.skjenkekontrollen.no/wp-content/uploads/2020/03/Kontrollrapport-2019-ferdig.pdf>
14. Europa Kommissionen, 2012. *Eyes on Ages A research on alcohol age limit policies in European Member States. Legislation, enforcement and research*. Holland: Dutch Institute for Alcohol Policy. s. 51. Hentet fra https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/alcohol/docs/eyes_on_ages_report_en.pdf
15. Swiss Customs Administration, 2020. "Test purchases". Hentet d. 9.12.2020 fra https://www.ezv.admin.ch/ezv/en/home/topics/alcohol/praevention_jugendschutz/praeventionsinstrumente/testkaeufoe.html